

Mersin İli Boncuk Oyaları *

Bead Lace of Mersin Province

ÖZET

Anadolu tarih boyunca geleneksel el sanatları alanlarında çok zengin bir kültüre sahip olmuştur. İnsanlığın ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkan ürünler, zaman içerisinde gelişen teknoloji ve üretim teknikleri, artan malzeme çeşitliliği gibi birçok faktörle birlikte değişim ve gelişime uğrayarak farklı kullanım amaçlarına da hizmet eder hale gelmiştir. Kültürel değerlerimizi taşıyan geleneksel el sanatlarının birçok alanı günümüzde kaybolma tehlikesi yaşamakla birlikte halen varlığını sürdürmeye devam eden alanlar da bulunmaktadır.

Bu değerler arasında varlığını sürdürmeye devam eden önemli el sanatları alanlarından bir tanesi de oya sanatıdır. Anadolu'nun her bölgesinde önemli bir yere sahip olan oyacılık, süsleme ve süslenme alanlarında Türk kültürünün tüm inceliğini ve estetik değerlerini yansıtmaktadır.

Araştırmada Mersin ilinde yapımı devam eden boncuk oyalarına dikkat çekmek, ürün çeşitliliğini belirleyerek örneklendirmek, oya sanatının kaybolmasına engel olmak ve gelecek nesillere aktarımını sağlamak amaçlanmıştır. Bu kapsamda farklı örneklerin yer aldığı ve kaynak kişilerden ulaşılan 22 adet boncuk oyası örneği araştırma kapsamında incelenmiştir. Yargısal örneklem belirleme yönteminin kullanıldığı araştırmada örnekler yapım tekniği, malzeme, renk ve kompozisyon özellikleri açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda boncuk oyalarında daha çok bitkisel stilizasyonun kullanıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: El Sanatları, Oya, Boncuk Oyası, Gelenek.

ABSTRACT

Anatolia has had a very rich culture with traditional handicraft dimensions throughout history. The products that emerged to meet the needs of humanity have changed and developed over time, along with many factors such as unlimited technology and production expenditure, increasing material costs, and have become serving different usage purposes. Although many areas of traditional handicrafts that carry our cultural values are in danger of disappearing today, there are areas that continue to remain. One of the important handicrafts that continues to be among these values is needle laces. Embroidery, ornaments and adornment regions, which have an important place in every region of Anatolia, reflect all the delicacy and aesthetic values of Turkish culture.

In the research, to draw attention to the bead laces that are still being made in Mersin, to identify and sample your various products, to prevent the disappearance of the art of needle laces and to ensure that it reaches future generations. Check out the research scope of 22 bead lace samples, which include different samples in these environments and reached from the source persons. From the point of view of the construction technique, material, color and frame characteristics of the tables used in the determination method of judgmental assessment. As a result of the research, it was determined that mostly herbal decoration was used in bead lace.

Keywords: Handicrafts, Needlework, Bead Lace, Tradition.

GİRİŞ

İnsanların birtakım ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ortaya çıkan ve zaman içerisinde değişen toplumsal koşullar karşısında farklı biçimler alan geleneksel el sanatları (Özbek ve Çevik, 2018), kültürel kimliğin en canlı ve somut belgeleri olmasının yanı sıra bir milletin gelenek ve göreneklerinin kuşaktan kuşağa aktarılmasında da önemli bir yere sahiptir (Onuk,1988). Ayrıca geçmişi bugüne ve geleceğe bağlama noktasında bir kaynak olan el sanatları, insanların daha çok doğal hammaddeleri kullanarak, kendi bilgi ve becerileri doğrultusunda elle veya basit aletlerle üretimini yaptıkları, yaşadığı toplumun kültürel özellikleriyle birlikte kişisel zevk ve becerilerini yansıtan, gelir sağlama konusunda katkı sağlayan etkinliklerdir (Okyay, 2008, akt. Köşker ve Karacaoğlu, 2019). Bu nedenle somut olmayan kültürel miras kapsamındaki el sanatları ürünlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması önem taşımaktadır. Sürdürülebilirliğin oluşmasındaki temel noktalardan bir tanesi ise toplumsal farkındalığı sağlamaktır (Er ve Kara, 2019). Bir diğer önemli unsur ise bu alanda faaliyetlerini yürüten ve usta olarak nitelendirilen bireylerin sayılarının artırılmasıdır. Çünkü bu ustalar hem taşıyıcı hem de aktarıcı olarak kültürel birikim ve deneyimleri uygulayan, yaşatan, aktaran ve geleceğe taşıyan bireylerdir (Arioğlu ve Atasoy, 2015, akt. Köşker ve Karacaoğlu, 2019).

Boş zamanları değerlendirme, ihtiyaçları karşılamak, süslenmek ve gelir sağlamak gibi amaçlarla insanların elde ve basit araçlar kullanarak yaptıkları hayal gücü isteyen ve yoğun emek gerektiren her türlü uğraşı el sanatları içerisinde değerlendirilebilir (Akpınarlı, 1997). Geçmişten günümüze varlığını sürdüren geleneksel kültürel değerlerimizi

Selda Güzel¹

Nazmiye Sarıkaya²

How to Cite This Article

Güzel, S. & Sarıkaya, N. (2024). "Mersin İli Boncuk Oyaları", International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:9, Issue:6; pp:622-632. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14559713>

Arrival: 27 October 2024

Published: 26 December 2024

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

* Makale 09.06.2023 -10.06.2023 tarihlerinde düzenlenen II International Symposium on Literature, Culture and Language sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve özeti basılmıştır.

¹ Doç. Dr. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, İzmir, Türkiye

² Öğretmen, Selçuklu Özel Eğitim Uygulama Okulu, Konya, Türkiye

taşıyan el sanatları alanlarından bir tanesi de oya sanatıdır. Oyalar yüzyıllardır Türk giyim kuşamının önemli bir parçası olmuş ve kadın kıyafetleri ile baş süslemelerinde oldukça sık kullanılmıştır (Akpınarlı vd., 2014). Oya ile ilgili yapılan bazı tanımlar bulunmaktadır. “Oya; iğne, mekik, tığ, firkete gibi aletlerle, ipek, pamuk vb. ipler ve bazen pul, boncuk gibi yardımcı malzemeler de kullanılarak yapılan bir el sanatı” (Özbağcı vd., 2009)’dır. Eşberk’e göre (1939), “Oya düz renkli veya basma yemenilerin, kreplerin, mendillerin etrafına çoğunlukla kadın, bazı yörelerde de erkek gömleklerinin önlerine, yaka ve kollarına renkli ipek veya pamuk ipliğinden yapılan bir dantel örme” türüdür. Tek iplik kullanılarak, farklı düğüm teknikleriyle küçük hücrelerin yapılması ve ağ görüntüsünün oluşturulmasıyla meydana gelen oyalar, doğada var olan güzelliklerin şekillendirilerek ortaya koyulmasını ve aynı zamanda insanoğlunun süsleme ve süslenme güdüsüyle ortaya çıkan ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayan önemli bir kültür varlığıdır (Koyuncu, 2008).

Oya, süslemek ve süslenmek amacını taşımasının yanı sıra ilettiği mesaj ile de bir tür iletişim aracı olarak kabul edilen; tığ, iğne, mekik ve firkete gibi bazı araçların kullanılmasıyla yapılan örgü tekniğinin uygulandığı bir dantel türüdür (Güzel, 2015). Geniş anlamda süsleme amacıyla örtü ve süslemelerinde oya olarak adlandırılmasının yanı sıra dar anlamda kenar süsü olarak da bilinmektedir. Kenar süsü olarak en fazla kadınların kullandıkları başörtülerinin kenarları olmak üzere onun dışında çeşitli kumaşların, havluların ve keselerin kenarlarında da oyalar görülebilmektedir (Erdoğan, 2022).

Batılı ülkelerin dillerinde oya kelimesinin tam karşılığı bulunmadığından bu ülkelerde oyalar Türk danteli olarak ifade edilmektedir (Akpınarlı vd., 2014). Oya alanında uzman olan Taciser Onuk bu sanat dalının M.Ö. 2000 yıllarından öncesine kadar gittiğini ifade etmektedir. Bazı kaynaklarda iğne ile yapılan örgülerin 12. yüzyılda Anadolu’dan Yunanistan’a, oradan İtalya yolu ile Avrupa’ya geçtiği ortaya koyulmaktadır (Onuk, 1981, akt. Atalay Onur, 2020). Oya Anadolu’da süsleme ve süslenmenin bir parçası, iletişimin bir aracı olarak yüzyıllardır geleneksel el sanatları içerisinde önemli bir yere sahip olmuştur (Güzel, 2015). Yapılan araştırmalarda Anadolu’da 18. yy. boyunca renk, biçim, teknik ve estetik açılarından altın çağını yaşadığı gözlenen oyalar, (Markaloğlu, 1984) 20. yüzyılda Anadolu’nun hemen her yöresinde en zengin örnekleri ile başörtü kenarlarında görülmektedir (Barışta, 1994). Anadolu’nun hemen her bölgesinde farklı amaçlarla kullanılan oya çeşitlerine rastlamak mümkündür. Kadınların öncelikli kullanım alanlarından olan çember, yemeni, tülbent, yazma gibi adlandırılan başörtülerinin kenarlarına süsleme amaçlı yapılan oyalar günümüzde de kullanılmaya devam etmektedir.

Oyalar, yapımında kullanılan araç, malzeme, teknik, kullanım yeri ve konusuna göre sınıflandırılmakta ya da isimlendirilmektedir. Yapımında kullanılan araca göre; iğne oyası, tığ oyası, mekik oyası, firkete oyası vb., malzemeye göre; boncuk oyası, iplik oyası, pul oyası vb., tekniğe göre; dokuma tekniği ile yapılanlar, tığ tekniği ile yapılanlar vb., kullanım yerine göre; yazma oyası, kese oyası, mendil oyası vb., konusuna göre ise bitkisel bezemeli, geometrik bezemeli vb. şeklinde sınıflandırılırlar. Araştırmada bu sınıflamalar arasında malzeme grubu içerisindeki boncuk oyaları incelenmiştir. Boncuk oyaları tığ ya da iğne kullanılarak boncukların ipliklerle birlikte işlenmesi ile elde edilmektedir. Birçok yerde kullanılabilen boncuk oyalarının dış giyim ürünlerinde ve tülbentlerde çok uygulandığı, zincir, basit kroşe, çift kroşe, örümcek gibi temel tekniklerin kullanıldığı görülmüştür (Güldür ve Akca, 2015).

Bocuk oyaları tığ ve iğne kullanılarak, boncukların ipliklere geçirilmesi ile ya da işlenmesi sırasında tutturulmasıyla meydana gelmektedir. Diğer oya türleri gibi boncuk oyaları da işçiliğine, işlendikleri araçlara veya betimlendiği konuya göre isimler almaktadırlar. Ayrıca kültürümüzün önemli bir parçası olan çeyiz geleneğinde de oyalar çok önemli bir yere sahip olmuş, birçok bölgede özel sandıklar kullanılarak oyalar bu sandıklarda saklanmıştır. Günümüzde halen bu geleneği devam ettiren bölgeler bulunmakla birlikte oya yapımı ve kullanımı da devamlılığını sürdürmektedir. Ayrıca oya yapımı bireylerin sosyal ve ekonomik hayatlarında kazanç elde etmeleri için önemli bir alan yaratmaktadır. Araştırmada Mersin ilinde yapımı devam eden boncuk oyalarına ait örneklerin incelenerek belgelenmesi, gelecek nesillere aktararak yapımında ve kullanımında sürdürülebilirliğinin sağlanması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli geçmişte var olmuş ya da varlığını halen sürdüren bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma türüdür (Karasar, 2013). Verileri oluşturmak amacıyla literatür taraması ve alan araştırması yapılmıştır. Boncuk oyalarını incelemek amacıyla gözlem formu oluşturulmuştur. Alan araştırması sonucunda ulaşılan kaynak kişilerden elde edilen boncuk oyası örneklerinin fotoğrafları çekilmiş, hazırlanan gözlem formu ile kaynak kişilerden elde edilen bilgiler ve araştırmacının bilgileri doğrultusunda, inceleme sonucunda elde edilen bilgiler kayıt altına alınmıştır.

Araştırmanın evrenini, Mersin ili boncuk oyaları, örnekleme ise yargısal örnekleme yöntemiyle belirlenen 22 adet bocuk oyası oluşturmaktadır. Böylece aynı motif özelliklerini taşıyan örnekler çalışmaya dahil edilmemiş, her örneğin farklı motif özelliği taşımasına dikkat edilmiştir. Örnekleme kapsamına alınan boncuk oyaları araştırmacının bilgi ve tecrübesi doğrultusunda belirlenmiştir. Bulguların değerlendirilmesinde fotoğraflanmış örneklerin görselleri ile araştırmacı tarafından oluşturulan gözlem fişine kaydedilen bilgiler kullanılmıştır.

BULGULAR

Mersin ilinde yapılan alan araştırması sonucunda elde edilen boncuk oyarının örnekleri ve bilgilerine ait veriler aşağıda verilmektedir.

Fotoğraf 1 a. Pamuk Kozası Oyası
Kaynak Kişi: Neval MAZI

Fotoğraf 1 b. Pamuk Kozası Oyası Detay

Pamuk Kozası oyası beyaz tülbent üzerine, beyaz ve siyah renk kum boncuk kullanılarak, beyaz pamuk ipliği ile yapılmıştır. Sürfile tekniği ile oluşturulan taban kısmı üzerine zincir, sık iğne teknikleri ile pamuk kozası motifi oluşturulmuştur. Kompozisyonda yalnızca bitkisel stilizasyon kullanılarak, motifler aralıklı tekrar şeklinde eşit mesafelerde yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 2 a. Tütün Çiçeği Oyası
Kaynak Kişi: Zübeyde ÖZÜGÜZEL

Fotoğraf 2 b. Tütün Çiçeği Oyası Detay

Tütün çiçeği oyası beyaz tülbent üzerine, turuncu ve siyah renk kum boncuk kullanılarak, beyaz pamuk ipliği ile yapılmıştır. Sürfile tekniği ile oluşturulan taban kısmı üzerine zincir ve sık iğne teknikleri ile tütün çiçeği motifleri oluşturulmuştur. Ana motiflerin arasına siyah boncukla oluşturulan ara motifler yerleştirilmiştir. Bitkisel stilizasyonun kullanıldığı kompozisyonda motifler eşit mesafelerle aralıklı tekrar şeklinde yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 3 a. Mandalina Oyası
Kaynak Kişi: Sabahat YENER

Fotoğraf 3 b. Mandalina Oyası Detay

Mandalina oyası beyaz tülent üzerine, turuncu kum boncuk kullanılarak, beyaz pamuk ipliği ile yapılmıştır. Taban kısmı sürfile tekniği ile yapılarak üzerine mandalina motifleri zincir ve sık iğne teknikleri ile oluşturulmuştur. Kompozisyonda bitkisel stilizasyon kullanılmış, motifler aralıklı tekrar yapılarak eşit mesafelerde yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 4 a. Mandalina Oyası
Kaynak Kişi: Asiye TOPRAK

Fotoğraf 4 b. Mandalina Oyası Detay

Mandalina oyası beyaz tülent üzerine mavi kum boncuk kullanılarak, beyaz pamuk ipliği ile yapılmıştır. Sürfile tekniği ile yapılan taban kısmı üzerine zincir ve sık iğne teknikleri ile mandalina motifleri oluşturulmuştur. Kompozisyonda yalnızca bitkisel stilizasyon kullanılmış ve motifler aralıklı tekrar şeklinde eşit mesafelerde yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 5 a. Karanfil Oyası
Kaynak Kişi: Hamide YENİLMEZ

Fotoğraf 5 b. Karanfil Oyası Detay

Beyaz tülent üzerine yapılan karanfil oyasında kırmızı, beyaz ve yeşil kum boncukları ile beyaz pamuk ipliği kullanılmıştır. Sürfile tekniği ile taban kısmı oluşturularak üzerine zincir ve sık iğne teknikleri ile karanfil motifleri işlenmiştir. Kompozisyonda yalnızca bitkisel stilizasyonun kullanıldığı motifler aralıklı tekrar şeklinde eşit mesafelerde yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 6 a. Dut Oyası
Kaynak Kişi: Süheyla YILDIRIM

Fotoğraf 6 b. Dut Oyası Detay

Dut oyası beyaz tülent üzerine mavi, beyaz ve siyah renkli kum boncuklar kullanılarak, beyaz pamuk ipliği ile yapılmıştır. Tülent kenarlarına oyanın taban kısmı sürfile tekniği ile oluşturularak üzerine zincir ve sık iğne teknikleri ile dut motifleri işlenmiştir. Kompozisyonda bitkisel stilizasyon kullanılarak dut motifleri eşit mesafelerde, aralıklı tekrar şeklinde yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 7 a. Elti Eltiye Küstü Oyası
Kaynak Kişi: Nebihe YENİLMEZ

Fotoğraf 7 b. Elti Eltiye Küstü Oyası Detay

Elti eltiye küstü oyası beyaz tülent üzerine mavi kum boncuk kullanılarak, beyaz pamuk ipliği ile yapılmıştır. Sürfile tekniği ile oluşturulan taban kısmı üzerine zincir ve sık iğne teknikleri ile boncuk oyaları oluşturulmuştur. Kompozisyonda yalnızca figürel bezemenin kullanıldığı motifler aralıklı tekrar şeklinde eşit mesafelerde yerleştirilmiştir.

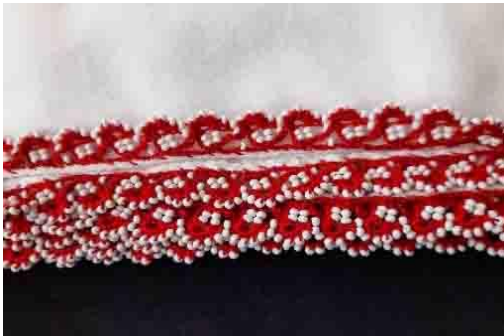

Fotoğraf 8 a. Elti Eltiye Küstü Oyası
Kaynak Kişi: Neval MAZI

Fotoğraf 8 b. Elti Eltiye Küstü Oyası Detay

Elti eltiye küstü oyası beyaz tülent üzerine hardal sarısı renkte kesme boncuk kullanılarak beyaz pamuk ipliği ile yapılmıştır. Taban kısmı sürfile tekniği ile oluşturulmuş, üzerine zincir, trabzan ve sık iğne teknikleri ile boncuk oyaları yapılmıştır. Figürel bezemenin kullanıldığı kompozisyonda motifler aralıklı tekrar şeklinde, eşit mesafelerde yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 9 a. Elti Eltiye Küstü Oyası
Kaynak Kişi: Neval MAZI

Fotoğraf 9 b. Elti Eltiye Küstü Oyası Detay

Elti eltiye küstü oyası beyaz tülent üzerine, beyaz renkte kum boncuk kullanılarak kırmızı pamuk ipliği ile yapılmıştır. Sürfile tekniği ile oluşturulan taban kısmı üzerine zincir, trabzan ve sık iğne teknikleri ile oya oluşturulmuştur. Kompozisyonda yalnızca figürel bezeme kullanılarak, motifler aralıklı tekrar şeklinde eşit mesafelerde yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 10 a. Papatya Oyası
Kaynak Kişi: Asiye TOPRAK

Fotoğraf 10 b. Papatya Oyası Detay

Pembe şifon kumaş üzerine beyaz renk kum boncuk ve pembe renk pamuk ipliği kullanılarak işlenen papatya oyası, kenarları sürfile tekniği ile oluşturulan taban üzerine zincir ve sık iğne teknikleri kullanılarak yapılmıştır. Bitkisel stilizasyon ile oluşturulan kompozisyonda motifler eşit mesafelerde, aralıklı tekrar şeklinde yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 11 a. Papatya Oyası
Kaynak Kişi: Latife TATAR

Fotoğraf 11 b. Papatya Oyası Detay

Papatya oyası beyaz tülent üzerine beyaz kum boncuk, hortum, bordo ve beyaz sentetik iplik kullanılarak yapılmıştır. Sürfile tekniği ile kenarlarına temiz dikiş yapılan tülent üzerine zincir, çift ilmek ve sık iğne teknikleri kullanılarak motifler oluşturulmuştur. Kompozisyonda sadece bitkisel stilizasyon kullanılmış ve motifler aralıklı tekrar olacak şekilde, eşit mesafelerde yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 12 a. Mısır Koçanı Oyası
Kaynak Kişi: Latife TATAR

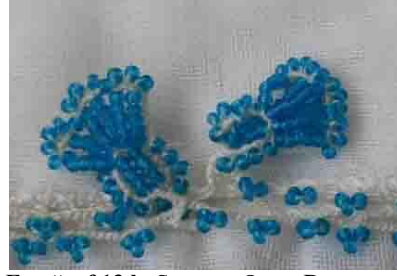

Fotoğraf 12 b. Mısır Koçanı Oyası Detay

Sarı ve siyah kum boncukların beyaz pamuk ipliği ile işlenmesiyle oluşturulan mısır koçanı oyasında zincir ve sık iğne teknikleri kullanılmıştır. Beyaz tülentin kenarları sürfile tekniği ile temizlenmiş ve oya bu taban üzerine yapılmıştır. Ana motiflerin arasına sadece sarı boncuklarla oluşturulan ara motifler yerleştirilmiştir. Bitkisel stilizasyonun kullanıldığı kompozisyonda motifler aralıklı tekrar şeklinde ve eşit mesafelerdedir.

Fotoğraf 13 a. Süpürge Oyası
Kaynak Kişi: Şebnem ÖZÇİÇEK

Fotoğraf 13 b. Süpürge Oyası Detay

Süpürge oyası beyaz tülent üzerine mavi kum boncuk kullanılarak, beyaz pamuk ipliği ile yapılmıştır. Mavi bocuklarla oluşturulan ara motifler ana motiflerin arasına yerleştirilmiştir. Kompozisyonda bitkisel stilizasyon ve motiflerin yerleşiminde eşit mesafelerle aralıklı tekrar yöntemi kullanılmıştır.

Fotoğraf 14 a. Aşk Yumruğu Oyası
Kaynak Kişi: Nebahat TATAR

Fotoğraf 14 b. Aşk Yumruğu Oyası Detay

Aşk yumruğu oyası beyaz tülent üzerine kırmızı renk kum boncuk kullanılarak beyaz pamuk ipliği ile yapılmıştır. Sürfile tekniği ile oluşturulan taban kısmı üzerine zincir ve sık iğne teknikleri ile aşk yumruğu motifi oluşturulmuştur. Kompozisyonda yalnızca figürel bezeme kullanılarak, motifler aralıklı tekrar şeklinde eşit mesafelerde yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 15 a. Lale Oyası
Kaynak Kişi: Didem SOLUNOĞLU

Fotoğraf 15 b. Lale Oyası Detay

Kenarları sürfile tekniği ile temizlenen beyaz tülent üzerine yeşil renk kum boncukları kullanılarak oluşturulan lale oyasında zincir ve sık iğne teknikleri kullanılmıştır. Ana motiflerin arasına yine yeşil boncuklarla oluşturulan ara motifler yerleştirilmiştir. Kompozisyonda bitkisel stilizasyon ve motiflerin yerleşiminde eşit mesafelerle aralıklı tekrar yöntemi kullanılmıştır.

Fotoğraf 16 a. Gül Oyası
Kaynak Kişi: Rümeyya GÜNDÜZ

Fotoğraf 16 b. Gül Oyası Detay

Gül oyası beyaz tülbent üzerine açık yeşil renk kum boncuk kullanılarak beyaz pamuk ipliği ile yapılmıştır. Sürfile tekniği ile oluşturulan taban kısmı üzerine zincir ve sık iğne teknikleri ile gül motifi oluşturulmuştur. Ana motif aralarına yeşil boncuklar ile ara motifler işlenmiştir. Kompozisyonda bitkisel stilizasyonun kullanıldığı motifler aralıklı tekrar şeklinde eşit mesafelerde yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 17 a. Yelpaze Oyası
Kaynak Kişi: Zübeyde ÖZÜGÜZEL

Fotoğraf 17 b. Yelpaze Oyası Detay

Kenarları sürfile tekniği ile temizlenen beyaz tülbent üzerine yapılan yelpaze oyasında yeşil renk kum boncukları ve beyaz pamuk ipliği kullanılmıştır. Oyanın yapımında zincir, çift ilmek ve sık iğne teknikleri ile oluşturulan motifler eşit mesafelerde, aralıklı tekrar yöntemi ile yerleştirilmiştir. Kompozisyonda motifler figürsel bezeme ile yapılmıştır.

Fotoğraf 18 a. Salyangoz Çiçeği Oyası
Kaynak Kişi: Hamide YENİLMEZ

Fotoğraf 18 b. Salyangoz Çiçeği Oyası Detay

Salyangoz Çiçeği oyası turuncu şifon üzerine beyaz renk kum boncuk kullanılarak turuncu pamuk ipliği ile yapılmıştır. Sürfile tekniği ile oluşturulan taban kısmı üzerine zincir ve sık iğne teknikleri ile salyangoz çiçeği

oluşturulmuştur. Ana motif aralarına beyaz boncukla ara motifler işlenmiştir. Kompozisyonda bitkisel stilizasyonun kullanıldığı motifler aralıklı tekrar şeklinde eşit mesafelerde yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 19 a. Sarı Papatya Oyası
Kaynak Kişi: Neval MAZI

Fotoğraf 19 b. Sarı Papatya Oyası Detay

Sarı ve siyah renkte kum boncukları ile beyaz pamuk ipliği kullanılarak, kenarları sürfile tekniği ile temizlenen beyaz tülent üzerine yapılan sarı papatya oyasında zincir ve sık iğne teknikleri kullanılmıştır. Ana motiflerin arasına siyah kum boncuklarla oluşturulan ara motifler yerleştirilmiştir. Bitkisel stilizasyonun kullanıldığı motiflerin yerleşiminde eşit mesafelerle aralıklı tekrar yöntemi kullanılmıştır.

Fotoğraf 20 a. Mine Çiçeği Oyası
Kaynak Kişi: Neval MAZI

Fotoğraf 20 b. Mine Çiçeği Oyası Detay

Kenarları sürfile tekniği ile temizlenen beyaz tülent üzerine siyah renk kum boncukları ve beyaz pamuk ipliği kullanılarak, zincir ve sık iğne teknikleri ile mine çiçeği motifi oluşturulmuştur. Bitkisel stilizasyonun kullanıldığı motifler aralıklı tekrar yöntemiyle eşit mesafelerde yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 21 a. Hanım Çantası Oyası
Kaynak Kişi: Belkıs GÜNDÜZ

Fotoğraf 21 b. Hanım Çantası Oyası Detay

Hanım çantası oyası beyaz tülent üzerine yeşil renk kesme boncuk kullanılarak beyaz pamuk ipliği ile yapılmıştır. Sürfile tekniği ile oluşturulan taban kısmı üzerine zincir, trabzan ve sık iğne teknikleri ile hanım çantası motifi oluşturulmuştur. Ana motif aralarına yeşil boncukla ara motifler işlenmiştir. Kompozisyonda figürel bezemenin kullanıldığı motifler aralıklı tekrar şeklinde, eşit mesafelerde yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 22 a. Yabani Dut Oyası
Kaynak Kişi: Neval MAZI

Fotoğraf 22 b. Yabani Dut Oyası Detay

Beyaz tülent üzerine yeşil renk kum boncuklar ve beyaz pamuk ipliği kullanılarak yapılan yabani dut oyasının kenar temizlemesinde sürfile, oya yapımında zincir ve sık iğne teknikleri kullanılmıştır. Ana motif aralarına yeşil boncuklarla küçük ara motifler oluşturulmuştur. Kompozisyonda bitkisel stilizasyon kullanılarak motifler aralıklı tekrar yöntemiyle, eşit mesafelerde yerleştirilmiştir.

SONUÇ

El sanatlarının önemli alanlarından bir tanesi olan oya, insanların süsleme ve süslenme duygusu ile ortaya koyduğu zengin motif kaynağına sahip örgü ürünleridir. Farklı teknik ve malzemeler kullanılarak hazırlanan oylar, kültürel değerlerin yansıtıcı unsuru olmasının yanı sıra birçok kadının gelir kaynağı da olmuştur. Anadolu'da çoğunlukla benzer özellikler göstermesine rağmen oylar yapıldıkları yörenin özellikleri, kişisel zevkler ve kullanılacak alanlara göre farklılıklar da göstermektedir. Bu nedenle çalışmada Mersin ilinde üretimi devam eden boncuk oyları, kullanılan teknik, malzeme ve motifler açısından araştırılmıştır. Ayrıca araştırma verilerinin toplanması esnasında kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde incelenen boncuk oyası örneklerinin 70-80 yıl öncesinde ortaya çıktığı ifade edilmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen bocuk oyları değerlendirildiğinde oyalardan 20 tanesinin beyaz tülent üzerine, 1 tanesinin pembe şifon ve 1 tanesinin de turuncu şifon üzerine işlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Boncuk oylarının çoğunlukla başörtüsü amacıyla kullanılan beyaz tülent kenarlarına yapıldığı görülmektedir. Oyların 20 tanesinde kum boncuk, 2 tanesinde kesme bocuk; işlemlerinde ise 19'unda beyaz pamuk ipliği, 1 tanesinde bordo ve beyaz sentetik iplik, 1 tanesinde pembe pamuk iplik ve 1 tanesinde de turuncu pamuk iplik kullanılmıştır. Oyların işlenmesinde en fazla beyaz pamuk ipliğinin kullanıldığı görülmektedir. Bunun nedeni olarak oyların beyaz tülent üzerine yapılmasından kaynaklı olduğu düşünülebilir.

Oyların teknikleri incelendiğinde 21 tanesinde zincir, 3 tanesinde trabzan, 2 tanesinde çift ilmek ve tamamında sık iğne tekniğinin kullanıldığı belirlenmiştir. Boncuk oylarının yapımında birden fazla teknik bir arada kullanılmakla birlikte sık iğne tekniğinin tamamında kullanılması dikkat çekici bir özelliktir. Oylar bezeme özelliği açısından değerlendirildiğinde örneklerin 16'sında bitkisel stilizasyon, 6 tanesinde ise figürel bezeme kullanıldığı sonucu ortaya çıkmıştır. Tülent kenarlarına oylar eşit mesafelerde aralıklı tekrar yöntemi ile yerleştirilmiştir. Araştırmada bitkisel stilizasyon örneklerine daha çok yer verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca bitkisel stilizasyon örneklerinin bölgede yetişen gerçek bitkilerin görünümünden stilize edildiği, gerçeğe yakın renklerin kullanıldığı ve oyların isimlerinin de bu bitki isimleri ile adlandırıldığı belirlenmiştir.

Anadolu kadınlarının bir nevi sözsüz iletişim aracı olma görevini de yerine getiren oylar yüzyıllar boyunca çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. Başörtüsü süslemesi olarak kullanıldığında, bu oyalarda yer alan motifler ve renkler Anadolu kadınlarının lisanı olma özelliği taşımışlardır. Ayrıca oya işlemek ailelerin gelir elde etme kaynaklarından birisi olmuş ve herhangi bir işte çalışmayan kadınların aile bütçesine katkısına olanak sağlamıştır. Çeyiz sandıklarında yer alan boncuk oyları genç kızların, kadınların estetik zevkini, yeteneklerini, doğayla olan yakınlıklarını gösteren bir araç olmuştur.

Araştırma ile kayıt altına alınan oya örneklerinin tanıtılması, gelecek nesillere aktararak sürdürülebilirliğinin sağlanması, farklı ürünlerin tasarımında süsleme ögesi olarak kullanımının artırılması ile el sanatlarının yaşatılmasına katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akpınarlı, F. (1997). Geleneksel El Örgüsü Çoraplardan Çağdaş Yaklaşımlar. Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Akpınarlı F. , Baykasoğlu N. , Kurt G., Yılmazoğlu İ. H. & Yıldız, E. (2014). Kahramanmaraş El Sanatları, Cilt: I, Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları
- Atalay, Onur, D. (2020). “Oya Örucülüğünün Nesiller Arası Aktarımının Sağlanmasında Kurumsal ve Kolektif Tasarım Kültürünün Rolü”, Millî Folklor, Yıl 32, Cilt 16, Sayı 128, 244- 259.
- Barıştta, H., Ö. (1994). İnce Örgüler Tenteneler-Oyalar, Thema Larousse Tematik Ansiklopedi 6, Milliyet.
- Er, B. & Kara, S. (2019). “Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamındaki El Sanatları Ürünlerinde Sürdürülebilirlik”, Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, 42,754-763.
- Eşberk, T. (1939). Türkiye’de Köylü El Sanatlarının Mahiyeti ve Ehemmiyeti, Yüksek Ziraat Enstitüsü Çalışmalarından, Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara
- Erdoğan, S. (2022). “Kırşehir Yöresi Oya Sanatına Dair Söz Varlığı”, Karadeniz Araştırmaları, XIX/74: 415-428.
- Güldür, M. & Akca, F. (2015). “Kozan İlçesi Boncuk Oyacılığı Üzerine Bir Araştırma”, The Journal of Academic Social Sciences, 21, 366-376.
- Güzel, E. (2015). “Tunceli İli Oya Örnekleri”, TİDSAD Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 5, 93-104.
- Karasar, N. (2013). Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yayıncılık, Ankara
- Koyuncu, A. (2008). Iğdır Köyü (Denizli- Çivril) Oyalarında Motif ve Kompozisyon Özellikleri, Halk Kültürü’nde Giyim- Kuşam ve Süslenme Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, Eskişehir, 468-477
- Köşger, H. & Karacaoğlu, S. (2019). “Turizm Bağlamında Geleneksel Türk El Sanatı Lületaşı İşlemeciliğinin Değerlendirilmesi”, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(18), 991-1013.
- Markaloğlu, Ş. (1984). Geleneksellik ve Gelir Açısından Nallıhan İğne Oyaları, Türk Folkloru Araştırmaları, Ankara
- Özbağcı, T., Kurt, G., Toktaş, P.& N. Ülger, (2009). Halkbilim Araştırmaları Merkezi Koleksiyonundan El Sanatları II Dokumalar ve Örgüler, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, ISBN:978-975-06-0590-01.
- Özbek, Ö. & Çevik, S. (2018). “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Taşıyıcısı Olarak Geleneksel El Sanatları: Gönen İlçesinin Yaşayan Mirası”, Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 6(4), 588-603.